

Nr 65.

Ankom till Riksdagens kansli den 27 mars 1911 kl. 5 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående återgång af gjorda skatteköp af rekognitionsskogar m m. (2:a Afd.)

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 233, har herr *J. Hasselquist* hemställt,

att riksdagen må besluta att hos regeringen begära en utredning angående återgång af samtliga gjorda skatteköp af rekognitionsskogar och deras återförvärfvande åt kronan antingen på rättslig väg eller genom en expropriation, hvarvid de nuvarande innehafvarna af kronan erhöle en återlösningssumma, som kunde anses skälig;

att för dessa områdets rationella utnyttjande genom uppodling och bebyggande beslutas en med statens understöd bedrifven kolonisationsverksamhet i stor skala efter bästa och verksammaste metoder, samt

att för detta ändamål tillsättes en särskild jordkommission med uppdrag att öfvertaga förvaltningen af dessa domäner och utstycka dem till småbruk och egna hem under tryggad besittningsrätt eller annan garanti mot kolonisationsändamålets förfelände.

Till stöd för sin framställning har motionären anfört följande:

»Under de senaste tre årens riksdagar, år 1908, 1909 och 1910, ha åtskilliga motioner, särskildt af hr Lindhagen, väckts om skrivelser till regeringen angående utredning af till industriens understöd upplåten kronoskog och huru med dessa donationer i verkligheten förfarits. Andra kammaren har hvarje gång bifallit framställningarna, hvilka dock hvarje gång strandat på Första kammarens afslag.

Dock kan man äfven i Första kammarens hållning till frågan spåra en bestämd förändring i riktning mot en allt mer framträngande insikt om att sakens vikt och nödvändighet slutligen måste erkännas. Sålunda uttalade äfven Första kammaren år 1908 att en »utredning angående viss del af den till industriens understöd upplåtna kronojorden samt beträffande orsakerna till ändamålets förfelände kunde i vissa hänseenden vara önskvärd», och år 1910 erkände nämnda kammares tillfälliga utskott, att utredning behöfdes såväl angående åbohemman och deras åbors rättsliga ställning som också rörande jorddonationerna till industrien och möjligheten att återvinna dem, en mening, som kammaren utan votering godkände.

På grund af nådig remiss af den 3 och 4 februari 1910 till kungl. kammarkollegium af åtskilliga framställningar, såsom 1909 års norrlandspetition samt skrivelser af herrar Lindhagen och C. E. Gustafsson har inom kammarkollegium under år 1910 påbörjats en utredning rörande åborättigheterna, under bruk skatteköpta hemman samt slutligen äfven rekognitionsskogarna.

Af denna utredning kan visserligen väntas goda resultat och uppslag för blifvande åtgärder, men det är af vikt att lagstiftningen samtidigt söker nya utvägar att på så betydelsefulla områden bättra hvad som fordom brutits. Är det så, att kronan afhändt sig sina egendomar på ett sätt, som både är för nutida uppfattning stötande och som dessutom är af beskaffenhet att för den framtida ekonomiska utvecklingen medföra uppenbara vådor, så är det Riksdagens skyldighet att se till huruvida och i hvilken mån åtgärder häremot äro af nöden och möjliga att genomföra. Den lagstiftning, som hittills betecknats som norrlandslagstiftning, räcker icke långt. Den har hittills endast varit periferiskt trefvande omkring det, som utgör frågans centrum. Först småningom kan det hända, att vi finna vägen till detta centrum, så att vi kunna styra våra steg ditåt.

Under behandlingen af frågan om rekognitionsskogarna har från sakkunnigt och auktoritativt håll gjorts ett inlägg, som är värdt att bevaras som ett vägledande och dyrbart uppslag för verksamma åtgärder i rätt riktning. Det är den utredning, som af kungl. kammarkollegium den 10 mars 1910 aflåtits i fråga om Tunabergs kronoallmänning. Näfvekvärns bruks aktiebolag hade nämligen anhållit om utfärdande af köpebref å de fyra hemman, som vid skatteläggning bildats af Tunabergs kronoallmänning, $\frac{7}{8}$ mantal Bjälkhyttan nr 2 i Tuna

socken, $1\frac{5}{16}$ mantal Kungshamn nr 1, $1\frac{1}{32}$ mantal Kungstorp nr 1 och 2 samt $2\frac{7}{64}$ mantal Långbro nr 1 i Tunabergs socken.

Kammarkollegii utredning med anledning af denna anhållan lyder med några få förkortningar:

»Tunabergs bergslags allmänning uppläts genom kungl. bergskollegii utslag den 5 juli 1757 under vissa villkor och förbehåll till ägarna af Tunabergs kopparverk. På underdånig ansökan af kopparverkets ägare förklarade Kungl. Maj:t genom nådigt bref af 30 maj 1879 dem berättigade att i den ordning, kungl. kungörelsen af 4 februari 1811 jämte öfriga om användande af de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskrefve, efter skedd skatteläggning till skatte lösa så stor del af allmänningen, som sedan de till skogsfångst därifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit däremot svarande skogsmark, kunde vara för verkets behof erforderlig. Sedan af kronan framstälts yrkande att kopparverkets ägare måtte till kronans fria disposition afträda allmänningen af vederbörande häradsrätt samt Svea hofrätt ogillats, samt Kungl. Maj:t genom nådig dom af den 19 mars 1908 stadfäst det slut, hvartill underrätterna kommit, fastställde kammarkollegium genom utslag den 12 oktober 1908 här ofvan omnämnda skatteläggning, hvarjämte kollegium förklarade att sedan kopparverkets ägare, som anhållit att få till skatte lösa omförmälda genom skatteläggningen uppkomna hemman, betalt stadgade köpeskillingar, kungl. kollegium ville på därom i behörig ordning gjord anmälan utfärda skattebref å hemmanen.

Sedermera och med anledning af en af kopparverkets ägare hos kollegium gjord anhållan om besked rörande rätta beloppet af skatteköpeskillingen för ifrågavarande hemman och om meddelande af hvad bolaget hade att iakttaga för vinnande af skattemannarätt till hemmanen, beslöt kollegium 26 augusti 1909, att sökanden skulle meddelas det besked, att skatteköpeskillingen utgjorde, beräknad till sex års ränta efter kronovärde för hemmanet:

Bjälkhyttan nr 2	kr. 53: 08
Kungshamn nr 1	» 112: 60
Kungstorp nr 1	» 125: 19
Långbro nr 1	» 253: 87,

hvertill komma afgiften till Vadstena krigsmanshuskassa med 6 % af skatteköpeskillingarna. I afseende å hvad som iakttagas borde, för vin-

nande af skattemannarätt till ifrågavarande fastigheter, hade vederbörande att ställa sig till efterrättelse hvad kungl. kungörelsen 4 februari 1811 samt öfriga om användande af de bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogarna utfärdade författningar föreskrifva.

Bolaget uppvisade sedermera kvitton å inlevererade kr. 544: 74 i köpeskillingar samt kr. 32: 68 i erlagda afgifter till Vadstena krigsmanshuskassa, med anhållan om skattebref.

Denna bolagets anhållan synes ej kunna bifallas. Visserligen hade kollegium yttrat att, om köpeskillingen skulle beräknas efter 6 års ränta, den då skulle belöpa sig till det inlevererade beloppet, men hade därmed i ingen mån lämnats bolaget medgifvande att få förvärfva hemmanen för nämnda belopp. Inlevererandet af 6 års ränta efter kronovärdet vore nämligen endast att anse som en formell åtgärd, som en sökande till skatteköp af hemman af ifrågavarande slag hade att i hvarje fall iakttaga. Det tillkommer sedan vederbörande myndighet att pröfva, om det kan vara förenligt med kronans rätt att skatteköp komme till stånd för det inlevererade beloppet och, om så icke skulle befinnas vara fallet, föreskrifva, att köpeskillingen skulle bestämmas efter laga värdering.

I kungl. förordningen huru med hemman och kronolägenheter, som till skatte försäljas, förhållas skall, af den 19 sept. 1723 föreskrifves ock att köpesumman skall bestämmas efter värdering. I förordningen hette det nämligen: »Beträffande metoden huru med ofvanstående skatteköp förfaras må, så bör den, som skatterättigheter vill köpa, anmäla sig hos landshöfdingen i orten, på det att denne må bestämma, huruvida den begärda kronolägenheten är af den beskaffenhet, att den efter förordningen kan säljas. I sådan händelse beordrar landshöfdingen, som kronans intressen vid skatteköpen noga har att bevaka, vederbörande värderingsmän själfva värderingen behörigen in loco att förrätta». Vidare och som det befunnits att en del hemman blifvit för en alltför ringa summa sålda till skatte, föreskrefs i k. förordningen att intet hemman, med undantag för vissa angifna fall, skulle värderas lägre än till 6 års kronoränta, men väl därutöfver och så högt, som det efter belägenheterna och hemmanets godhet och andra förmåner finnes kunna svara för. Kollegium åberopar här dessutom en kungörelse af 18 juli 1754, däri det inskärpes, att »då kronans rätt vid skattevärderingar icke alltid vederbörligen iakttagits, vederbörande alltid i det nogaste skulle därmed nagelfara, och enligt 1723 års förordning om skatteköp efter egendomens

egentliga och rätta värde så proportionera och utsätta köpeskillingen därå, att kronan finge fullt genfullo och att värderingsmännen kunde vara Kungl. Maj:t och riksens ständer ansvariga. — — — — —

Såväl Tuna bergslags allmanning, som ifrågavarande fyra hemman, som bildats af den behållna delen af allmanningen, hafva innehafts af kopparverkets ägare med besittningsrätt, som fortvarit utan att verkets ägare behöft bekräftelse på sin besittningsrätt genom att af Kungl. Maj:t inrymmas som åbor eller åbor å allmanning eller hemman. Nyssnämnda 1848 års förordning vore således ej tillämplig. 1811 års förordning, till hvilken kollegium 1909 hänvisade, föreskref uttryckligen att vid skatteköp å de i förordningen omnämnda hemman skulle förfaras enligt den vanliga ordningen. 1793 års nådiga bref med berörda undantag skulle således vara tillämpligt i fråga om ordningen för köp af de i 1811 års förordning omnämnda hemman, och skulle således ock, där köpeskillning, beräknad efter vissa års kronoräntor, befundes vara för låg i förhållande till hemmanets verkliga värde, köpeskillingen bestämmas efter företagen skattevärdering af hemmanet. Fordom och ännu in på 1800-talet torde i allmänhet några få års kronovärderänta å ett hemman ha motsvarat hemmanets verkliga värde. Numera hade väl däremot undantagslöst förhållandet mellan dessa värden högst väsentligt förändrats. Beträffande de nu ifrågavarande fyra hemmanen ansåge ämbetet, att desamma med hänsyn till belägenhet och andra mångahanda förmåner hade ett i förhållande till det inlevererade beloppet så betydande högt värde, att ett behörigt iakttagande af kronans rätt enligt ämbetets åsikt med nödvändighet kräfde, att en värdering af hemmanen lades till grund för köpeskillningarnas bestämmande, och har på grund häraf advokatfiskalen på det bestämdaste bestridt, att bolaget mot det inleverade beloppet finge erhålla skatteköp å hemmanen samt yrkat, »att kammarkollegium måtte förklara, att skatteköp af hemmanen finge äga rum först efter det desamma blefve i behörig ordning värderade och skattevärdet blefve af kollegium godkändt.»

Med anledning häraf beslöt kollegium att afslå bolagets begäran samt att anmoda länsstyrelsen i Södermanlands län att anställa värdering och att genom eget utlåtande insända värderingsinstrumentet till kollegium. Så långt kammarkollegium. Målet hvilar nu för afgörande i regeringsrätten. Klart är, att ohållbarheten i det hittills följda skatteköpsförfarandet har framstått äfven för vederbörande ämbetsverk särdeles bjärt, då det förmåtts att söka bryta med en vid hela denna förskingring

sedan så lång tid tillbaka följd praxis. Genom åtskilliga häradsrätters utslag ha också på senaste tiden de nuvarande innehafvarna frändömts skogar af denna natur på den grund att villkoret för skogarnas åtnjutande, bruksdriftens fortsättande, eftersatts af innehafvarna och detta i trots af att lagfart vunnits. Så har skett i mål vid såväl Neder-Kalix' som Neder-Luleå häradsrätter och af hvilka åtminstone det ena, mot Töre aktiebolag, redan vunnit stadfästelse vid Svea hofrätt. Men samtidigt besittas allt fortfarande stora områden af på alldeles liknande sätt bortslumpad kronojord af bruks- och sågverksbolag såväl i Norrland som i det öfriga Sverige. Så innehar t. ex. ett sågverksbolag i Medelpad nära 50,000 tunnland jord af de gamla Lödgö-verkens skogar, i trots af att Lögdö järnbruk redan på 1880-talet nedlagts och villkoret för kronoskogarnas åtnjutande sålunda fått förfalla. Taxeringsvärdet å denna donationsjord var år 1908 uppe vid 304,500 kronor, men köpeskillingen till kronan var endast 268 riksdaler. I Ångermanland finnes ett stort antal nedlagda järnbruk, hvilkas donationsskogar på sin tid för en summa af omkring 300 kronor skattelöstes af ett bolag, som nedlagt bruken men fått behålla skogarna, hvilka nu uppbära ett taxeringsvärde af nära en million kronor.

Så äfven på andra platser. I allmänhet företer kronans jordpolitik på detta område den största planlöshet, ty medan somliga rekognitions-skogar fått af bruksägarne behållas, ha andra återtagits.

På grund af alla dessa förhållanden och med stöd af här relaterade kungl. kammarkollegii utredning och utslag, af hvilken utredning framgår, att tillämpliga förordningar ge stöd för ett helt annat förfaringssätt, än det som hittills blifvit följdt och som ådragit kronan förluster, uppgående till oberäkneliga värden, hemställer jag, — — — — — — — — — —»

Utskottet.

Med anledning af de i motionen omförmälda, till kammarkollegium remitterade framställningarna pågår, som ock af motionären framhållits, för närvarande inom nämnda ämbetsverk en utredning rörande bland annat de under bruken skatteköpta hemmanen samt rekognitions-skogarna. Oaktadt sålunda denna fråga redan är föremål för pröfning, påyrkar motionären likväl en framställning från Riksdagens sida hos Kungl. Maj:t om utredning i ämnet. Utskottet, som visserligen anser det synnerligen önskvärdt, att en ingående och allsidig utredning af kronans jorrdonationer till industrien snarast möjligt blifver fullförd, kan för sin del ej biträda motionärens berörda yrkande. Då

den redan pågående utredningen rörande statens jorddonationer med visshet torde komma att omfatta samtliga de fall, där utsikt kan finnas att återvinna dylika donationer, vill det nämligen synas utskottet, som om vidare åtgärder i det af motionären angifna syftet icke för närvarande vore erforderliga. Vid sådant förhållande finner utskottet sig sakna anledning att uttala sig såväl beträffande de af motionären ifrågasatta utvägarna för återvärfvande — efter avslutandet af den påbörjade utredningen — af de utaf bruken skatteköpta hemmanen som ock i fråga om användningen och förvaltningen af de jordområden, hvilka möjligen kunna af staten återvärfvas.

På grund af det anförda får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 mars 1911.

På jordbruksutskottets vägnar:

THEODOR ODELBERG.

Det skulle här antecknas, att herr *Aaby A. W. Ericsson* icke deltagit i förestående ärendes behandling inom utskottet.
